Welke schoolse en digitale vaardigheden dragen tijdens een alfabetiseringscursus bij aan de zelfredzaamheid van analfabete anderstalige volwassenen?

Beantwoord door Christel Dood (antwoordspecialist), Melissa in 't Zandt (antwoordspecialist) en Martine Gijsel (Kennismakelaar Kennisrotonde)

23 maart 2022

KR. 1371

Kort antwoord

Verschillende onderzoekers onderschrijven het belang van het aanleren van schoolse en digitale vaardigheden tijdens een alfabetiseringstraject voor analfabete anderstaligen, om hun zelfredzaamheid te vergroten. Deze resultaten hebben zij op basis van beschrijvend en niet-vergelijkend onderzoek gevonden. De reikwijdte van schoolse en digitale vaardigheden is echter groot en er zijn geen studies gevonden waarin is onderzocht welke van deze vaardigheden voornamelijk bijdragen aan het succes van alfabetiseringscursussen. Wel zijn er enkele studies gevonden ten aanzien van de didactiek: om digitale en/of schoolse vaardigheden aan te leren, lijkt het effectief om authentieke leersituaties te creëren die aansluiten bij de leerbehoeftes van cursisten.

Antwoord

Analfabete anderstalige volwassenen kunnen niet lezen of schrijven in hun eerste taal of niet lezen of schrijven in het Latijnse schrift (Van den Braak et al., 2021). Bij analfabete anderstalige volwassenen gaat het veelal om eerste generatie-migranten. Vergeleken met autochtonen en migranten uit de tweede generatie beschikken ze doorgaans over een lager geletterdheidsniveau en minder sterke digitale probleemoplossingsvaardigheden en sleutelvaardigheden die nodig zijn voor deelname aan de maatschappij (zoals het maken van keuzes en zelfreflectie). Ook hebben ze een achterstand in schoolse vaardigheden, zoals het vasthouden van een pen en samenwerken met klasgenoten (Benseman, 2012; Droogmans et al., 2016; Maton, 2008).

Alfabetiseringscursus

Voor analfabeten die een inburgeringstraject volgen, maakt een alfabetiseringstraject deel uit van dat traject. De meeste analfabeten volgen de Zelfredzaamheidsroute (Van den Braak, 2021). Dit traject is bedoeld voor asielstatushouders voor wie het niet haalbaar is om het taalniveau A2 binnen 3 jaar te halen. Dit zijn vaak mensen met een lage leerbaarheid. Ze sluiten het traject niet af met een inburgeringsexamen, maar hebben wel een inspanningsverplichting. Alfabetiseringscursussen zijn gericht op de verwerving van technische taalvaardigheden (technisch lezen, technisch schrijven en auditieve

vaardigheden) en functionele taalvaardigheden (de toepassing van de Nederlandse taal in dagelijkse situaties). Het einddoel van de alfabetisering en het inburgeringstraject is de inburgeraar zelfredzaam te maken zodat deze kan functioneren in de maatschappij. In alfabetiseringscursussen wordt doorgaans gebruik gemaakt van het Raamwerk Alfabetisering NT2 (Cito, 2008). Dit beschrijft drie niveaus (Alfa A, B en C), elk gekoppeld aan aspecten van zelfredzaamheid zoals het herkennen van een felicitatiekaart (Alfa A), het aflezen van de uiterste houdbaarheidsdatum op producten (Alfa B), of het lezen van de bustijden bij de bushalte (Alfa B).

Aanleren schoolse en digitale vaardigheden draagt bij aan zelfredzaamheid

Het aanleren van schoolse en digitale vaardigheden bij alfabetiseringstrajecten is nodig om het traject succesvol te laten verlopen en zo de zelfredzaamheid van analfabeten te vergroten. Dit blijkt uit enkele beschrijvende studies.

In een kwalitatief onderzoek waarin o.a. 36 vluchtelingen en 5 trainingsbegeleiders werden geïnterviewd over hun ervaringen met een alfabetiseringstraject is nagegaan wat volgens deze twee groepen belangrijk is voor cursisten om te leren tijdens het traject. Uit de resultaten bleek dat ook meer basale vaardigheden, zoals hoe ze een pen moeten vasthouden, een vraag en antwoord kunnen onderscheiden en kunnen samenwerken met andere cursisten bij een lesactiviteit belangrijk worden geacht om het alfabetiseringstraject goed te kunnen volgen en uiteindelijk zelfredzamer te worden (Benseman, 2012). Verder beschrijven Burt en collega's (2008) in een theoretisch artikel dat analfabeten voor hun geletterdheidsontwikkeling basis taalconventies moeten leren, zoals dat een tekst van links naar rechts en van boven naar beneden wordt geschreven en dat teksten bestaan uit een begin, midden en een eind.

Maton (2008) voerde een experiment uit waarin het effect van een experimentele training gedurende anderhalf jaar is onderzocht op de zelfredzaamheid en het vinden van een baan bij negen laaggeletterden en analfabeten in Vlaanderen. Er was geen controlegroep in de studie opgenomen. In de training werden acht sleutelprincipes gehanteerd, die gebaseerd zijn op een rapport van het Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs (Vocvo) uit 2003. De sleutelprincipes die volgens Maton (2008) in een alfabetiseringstraject de zelfredzaamheid van de cursisten vergroten, zijn onder andere: het aanleren van communicatieve vaardigheden, probleemoplossingsvaardigheden en het leren om te gaan met ICT. Verder voerden Droogmans et al. (2016) een niet-vergelijkend onderzoek uit, bestaande uit een literatuurstudie en aanvullende klassikale bevragingen bij laaggeletterden en focusgroepen met professionals die betrokken zijn bij inburgeringstrajecten voor laaggeletterden. Het aantal laaggeletterden varieerde van 11 tot 14 deelnemers per klassikale bevraging en bij de focusgroepen varieerde dit van 7 tot 10 professionals. Uit deze resultaten bleek dat het aanleren van digitale vaardigheden bij laaggeletterden belangrijk is voor het vergroten van hun zelfredzaamheid.

De hierboven beschreven studies geven al enige bewijskracht voor het belang van schoolse en digitale vaardigheden bij alfabetiseringscursussen. Echter ontbreken experimentele en vergelijkende studies over dit onderwerp nog, waardoor de bewijskracht voor de hierboven genoemde resultaten beperkt is.

Aanknopingspunten voor didactiek

Droogmans en collega's (2016) lieten op basis van focusgroepsgesprekken met docenten zien dat vanaf het begin geïntegreerd werken aan taal- en digitale vaardigheden de motivatie van de deelnemers ten goede

komt. Om digitale en/of schoolse vaardigheden aan te leren, lijkt het voor de zelfredzaamheid en motivatie effectief om authentieke leersituaties te creëren die aansluiten bij de leerbehoeftes van cursisten. Dit blijkt uit een niet-vergelijkend onderzoek en een theoretisch artikel (Burt et al., 2008; Droogmans et al., 2016). De docent moet rekening houden met hetgeen de cursisten niet hebben meegekregen in hun ontwikkeling, maar waar ze nu in hun omgeving wel mee in aanraking komen (Burt et al., 2008; Hardman, 1999). Zo wordt aangesloten bij de voorkennis van de deelnemers. Voor het aanleren van basale digitale vaardigheden kunnen laagdrempelige activiteiten worden aangeboden zoals het vinden van de weg met Google Streetview of het scannen van een QR-code voor het vinden van de vertrektijden bij de bushalte. Visuele ondersteuning in de vorm van foto's en het gebruik van cijfers kunnen hierbij helpend zijn, want cursisten zijn vaak al wel bekend met foto's en cijfers.

Om laaggeletterden te helpen met het begrijpen van digitale teksten, heeft het gebruik van foto's de voorkeur wanneer naar een specifiek voorwerp wordt verwezen en het gebruik van tekeningen of iconen waar het gaat om algemene concepten. Dit blijkt uit verkennend experimenteel onderzoek (Mattos & Gudwin, 2009).

Geraadpleegde bronnen

Benseman, J. (2012). *Adult refugee learners with limited literacy: needs and effectiveresponses.* Ako Aotearoa.

Burt, M., Peyton, J. K., & Schaetzel, K. (2008). Working With Adult English Language Learners With Limited Literacy: Research, Practice, and Professional Development. *Caela*,1-6.

Cito (2008). *Raamwerk alfabetisering NT2*. Cito.

Droogmans, A., Jordens, K. & Maes, C. (2016). *Op zoek naar een inburgeringstraject datklikt.Onderzoek naar digitale geletterdheid bij laaggeletterde anderstalige nieuwkomers.* Steunpunt Inburgering en Integratie.

Hardman, J. C. (1999). A community of learners: Cambodians in an adult ESL classroom. *Language Teaching Research*, *3*(2), 145-166.

Maton, E. (2008). *'Illiterates, integrated to a job'. A model for integrated vocational training for illiterate second language acquisition*. LOT.

Mattos, I. A. A., & Gudwin, R. R. (2009). *Icons as helpers in the interaction of illiterateusers with computers.* IADIS.

Van den Braak, J., Huisman, C., Cornielje, J., & Kruisbrink, F. (2021). *Handreikingleerroutes. Implementatie nieuwe Wet Inburgering.* Divosa.

Meer weten?

Kennisrotonde. (2019). *Wat zijn effectieve werkwijzen voor het geïntegreerd (aan)lerenvan digitale en taalvaardigheden in (taal)trajecten voor laagopgeleide volwassenen?* (KR.746). Kennisrotonde.

Kennisrotonde. (2019). *Welke manieren van differentiëren (betreffende niveau en taakinhoud) dragen effectief bij aan het leerrendement in lesgroepen van volwassenen(maximaal 20 deelnemers) met diverse (taal)leerdoelen?* (KR. 684). Kennisrotonde.

Over deze vraag

Opgesteld door:	Christel Dood (antwoordspecialist), Melissa in 't Zandt (antwoordspecialist) en Martine Gijsel (Kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	docent
Onderwijssector:	Volwasseneducatie
Trefwoorden:	Analfabeten, anderstaligen, schoolse vaardigheden, digitale vaardigheden
Referentie:	Kennisrotonde. (2022). *Welke schoolse en digitale vaardigheden dragen tijdens een alfabetiseringscursus bij aan de zelfredzaamheid van analfabete anderstalige volwassenen?* (KR. 1371)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.